

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Hakemli Dergi

3. Sayı

SİVAS - 1999

KANGAL YÖRESİNDE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR

Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÖKBEL*

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında hiç şüphesiz Horasan Erenleri veya başka bir tabirle Alperenler ve gazi- velilerin rolü oldukça önemlidir. Çünkü Anadolu bunlar tarafından sadece fethedilmemiş, aynı zamanda vatanlaştırılarak yurt haline getirilmiştir. Bunun en çarpıcı örnekleri Kangal toponimisi incelendiği zaman görülebilir.

Anadolu halkı, burayı kendilerine vatan yapan insanları ebedîleştirmek, yaşadıkları hayatı onlarla paylaşmak istemiş, bir yandan bölgedeki ağaç, kaya mağara...vb. unsurları kutsallaştırarak taşı ve toprağı ile vatanı kutsallaştırma yoluna giderken, diğer yandan bu vatanın asıl sahipleri olarak düşünülen ve bir çoğu yüce dağ başında mekan tutmuş kişiler olarak tahayyül ettiğimiz bu Alperenlere birer makam tahsis etmiş, bu yerleri de ziyaret ederek onlara karşı olan vefa borçlarını yerine getirmeye çalışmışlardır. İşte yazımızın konusunu ziyaret yerleri olarak nitelediğimiz bu kutsal mekanlar oluşturmaktadır.

Türk- İslâm kahramanlarının mezar ve makamı olarak ziyaret ettiğimiz bu yerler arasında kökünü daha önceki kültürlerden alan bazı kutsal mekanlara da rastlamak mümkündür. Böyle olmakla beraber insanlar onları da efsane ve menkıbelerle ana kültürümüz içine almış, ona kendi kültürel ve dînî rengini vermiştir.

Kangal merkez ile buraya bağlı belde ve köylerdeki çeşitli ziyaret yerlerini tanıtmaya geçmeden önce, kısaca ilçenin tarihi gelişimi ve inanç coğrafyası hakkında bilgi vermeyi konunun daha iyi anlaşılması için gerekli görüyoruz.

A-KANGAL'IN TARİHİ GELİŞİMİ VE İNANÇ COĞRAFYASI:

Kangal'da ilk yerleşimin ne zaman yapıldığına dair kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak ilçe merkezinde yer alan Çukurtarla Höyüğü'nde M.Ö.3 ve 2 binli yıllarda Demir Çağ, Roma ve Bizans; Mancılık Köyü'nde Eski Tunç ve Demir Çağı; Yukarı Höyük Köyü'nde Tunç Çağları yerleşimi; Havuz köyü Aslantaş mevkiinde Eski ve Geç Tunç Çağları; Mancılık Köyü Kırkpınar mezrasında Eski ve Geç Tunç Çağları ve Orta Çağ; Çamurlu Köyü'nde Tunç Çağları ve Helenistik Roma ve Ortaçağ; Koçköprü Köyü'ndeki doğal tepe üzerindeki Tunç Çağları ile Helenistik ve Roma Çağları; Bulak Köyü'nde Geç Tunç Çağı; Kavak bucağındaki Höyük Değirmeni'nde Tunç Çağları ile Demir Çağı iskanları tesbit edilmiştir. Ayrıca Havuz Köyü Aslantaş mevkiinde bulunan Hitit Aslanı, Ankara Anadolu

* C.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi.

medeniyetleri Müzesi'nde; Yarhisar Höyüğü'nde bulunan Hititler dönemine âit üzeri hiyeroglif yazılı altın mühür yüzük ise Sivas Müze Müdürlüğü'nde bulunmaktadır.[1] Bütün bu saydığımız buluntular, bize Kangal ve çevresinde yerleşimin Türk hakimiyeti öncesine, hatta milattan öncelerine kadar uzandığını göstermektedir.

Araştırmamızın mahdut sınırları içinde Kangal tarihini ayrıntısıyla anlatma imkanımız olmadığı için, bölgenin Türk hakimiyetine girmesinden günümüze kadar geçen sürecine kısaca değinmeğe çalışalım.

Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın Bizanslılar ile yaptığı 1071'deki Malazgirt savaşını takiben yapılan anlaşma uyarınca Kızılırmak yayının dışında kalan, Kızılırmak'ın doğusu ile birlikte Kangal ve yöresi 1075 yılında **Danişmendli**[2], 1174 yılında **Selçuklu,** 1243 yılında ise **Moğolların** egemenliği altına girmiştir. XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sık sık el değiştiren bu bölge, 1340'lı yıllardan sonra da **Eratna Beyliği** sınırları içerisinde görülmektedir.[3]

Bu dönemde ilçe ve çevresi Türkmenlerin yerleştiği yerleşim birimlerinden biri olmuştur. Yöreye ilk gelen Türkmen Beyleri'nin bölgenin Kral Yolu güzergahında bulunması ve ayrıca tarım ve hayvancılığa elverişli olmasından dolayı yerleşim için burayı seçtikleri belirtilmektedir. Kangal ve çevresinde ilk yerleşim yerleri **Kumarlı, Mısırören** ve **Havuz** köylerinin bulunduğu düz ve çayırlık arazi olmuştur.[4]

Buraya yerleşen Türkmen aşiretlerinin menşei konusunda tam bir netlik söz konusu olmayıp, Oğuz Türkleri'nin **Kangar** boyundan olabilecekleri görüşü hakimdir.[5]

Başlangıçta göçer olan ve hayvancılıkla uğraşan bu Türkmen grupları, Selçuklular döneminden itibaren yerleşik düzene geçerek bugünkü Kumarlı ve Havuz köylerini kurmuşlardır. Bölgenin hayvancılığa elverişli olması ve Türkmenler arasında da hayvancılığın yaygın halde bulunması, yöreye daha sonra da göçün devam etmesini sağlamıştır.

1413 yılından itibaren Kangal bölgesi **Osmanlı** hakimiyetine geçmiştir. IV.Murat'ın yaptırdığı meşhur Halep köprüsü Kumarlı civarındadır.[6]

XVIII. yüzyıldan itibaren başta Havuz ve Kumarlı'ya yerleşenler olmak üzere aralarında çıkan iç çekişmeler ve huzursuzluk nedeniyle, şimdiki Kangal'ın bulunduğu yerleşim birimine göçerek oturmaya karar vermişlerdir. Böylece bugünkü ilçe merkezinin bulunduğu yerin temeli atılmıştır.[7]

---

[1] Hikmet Denizli, **Sivas Tarihi ve Anıtları**, Sivas, 1998, s. 339.

[2] İbrahim Yasak- Ahmet Kaleli, **Dünden Bugüne Sivas İli**, Sivas, 1986, s. 10-11.

[3] Osman Turan, **Selçuklular ve İslâmiyet**, İstanbul, 1993, s. 117-128; İbrahim Aslanoğlu, **Her Yönden Sivas**, Sivas, 1979, s. 11-17.

[4] Recep Çevik, **Kangal**. Sivas, 1996, s. 17; İbrahim Yasak, **Sivas İli**, Sivas, 1992, s. 147.

[5] Yasak, **a.g.e**, s. 147.

[6] Denizli, **a.g.e**, s. 339.

[7] Çevik, **a.g.e**, s. 17.

Ayrıca XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı-Rus savaşları sırasında doğuda ilerleyen Rus ordusundan kurtulan Türk aileleri bugün Uzunyayla adı verilen yöredeki köylere yerleştirilmiştir.[8]

1845 yıllarında kaza[9], daha sonra bir ara nahiye[10] olarak görünen Kangal, 1902'de ilçe olmuş ve aynı yıl ilk kaymakam atanmıştır.[11] Günümüzde de ilçe olarak devam etmektedir.

İlçeye inanç coğrafyası itibari ile baktığımızda nüfûsunun %100 oranında Müslüman olduğunu söyleyebiliriz. İlçe nüfûsunu, %1 oranında Şafii, %86 oranında Hanefi ve %13 oranında Alevî mezhebine mensup insanlar teşkil etmektedir. Kangal'ın üçü belediyelik olmak üzere toplam 114 köyü vardır. Bu köylerden 47 tanesi Sünnî-Hanefî, üç tanesi Sünnî-Şafii, 51 tanesi Alevî ve 8 tanesi Sünnî-Alevî karışıktır. İlçe nüfus müdürlüğünün verdiği bilgilere göre çok az da olsa ilçede Gayr-i Müslim nüfusun yaşadığını söyleyebiliriz. Merkez ilçe Reşadiye mahallesinde 20 ile 30 arasında,Sularbaşı mahallesinde 40 ile 50 arasında Gayr-i Müslimin varlığından bahsedilmektedir. Ancak bunların son yıllarda ilçede yaşamadıkları anlaşılmıştır. Gürsel mahallesinde sadece dört veya beş tane Ermeni'nin yaşadığı, bunlarında ara sıra İstanbul'a gidip geldikleri anlatılmaktadır.[12]

B-ZİYARET YERLERİ:

Ziyaret, ibadet amacıyla mübarek yerlere gitmek şeklinde tanımlanırsa, İslâmiyette bunun en dikkate değer örneğinin, belli erkan ve menâsike uygun olarak Kâbe'yi ziyaret etmekten ibaret olan hac ibadetinde bulunduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Oysa burada ele almak istediğimiz ziyaretin, münhasıran İslâmî bir ibadet olan Kâbe'ye hac ziyaretinden oldukça farklı bir kategoriye dahil olan fenomenleri konu edindiğini belirtmek gerekir.[13]

Bir yeri veya bir kişiyi görmeye gitmek[14] anlamında kullanılan Türkçedeki **ziyaret** kelimesi, Arapça **ziyaret** kelimesinden gelmektedir. Arapça'da aynı kökten **zevr** kelimesi hem ziyaret etmek, hem de ziyaret eden anlamındadır. Bununla birlikte, Arap dilinde, ziyaret eden anlamında **zair** kelimesinin kullanılması daha yaygındır. Ayrıca birinci anlamda (ziyaret etmek) aynı kökten **zûvar** ve **mezar** kelimeleri de mevcut olup, **mezar** kelimesi Türkçemize **kabir** anlamıyla geçmiş denilebilir. Aslında burada inceleme konusu yapmak istediğimiz ziyaret fenomeni de bir ölçüde mezar ziyareti ile ilgili bulunmaktadır. Ancak burada ele almak istediğimiz ziyaret fenomeninin İslâmiyetteki olağan kabir ziyaretinden de oldukça farklı bir konuya tahsis edildiğini belirtmekte yarar vardır. Zira araştırmada bahis konusu olan, yatır, türbe, ziyaret, dede veya baba mezarı gibi çeşitli adlarla anılan ve çoğunlukla kendilerine **velî, evliya, eren, ermiş, âbit, zâhit, âlim,**

---

8 Denizli, **a.g.e**, s. 339.

9 **Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Temettuat Defteri**, 13793, s. 2.

10 **Sivas Vilâyeti Salnamesi**, 1302, s. 334.

11 Yasak, **a.g.e**, s. 147; Çevik, **a.g.e**, s. 17.

12 Kangalın inanç coğrafyasının yansıra etnik yapısı konusunda bkz: Sıddık Ünalan, **XX. Yüzyıl Sivas Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.241-246.

13 Ünver Günay-Harun Güngör-Şaban Kuzgun-Huzeyfe Sayım-Vahap Taştan, **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri, 1996, s. 10.

14 Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1988, s.1195.

seyyid, şey' gazi, pir, dede, baba, abdal yahut **şehit** gibi çeşitli isim ve sıfatlar veri.. .x manevî güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır.[15]

Bu anlamdaki bir ziyaretin, yine Türkçemizde yaygın bir kullanıma sahip olan **adak** ile yakın ilgisinin bulunduğunu belirtmek gerekir.[16] Ayrıca adak teriminden daha az kullanıma sahip olan ve esasen daha hususi ve dînî bir yön arzeden **nezir** kelimesi de vardır. Ancak nezirde kurbanın veya adanan şeylerin sunulması söz konusu olduğu için inc.lememize konu teşkil eden olayları kapsaması açısından ziyaret terimini kullanmanın daha isabetli olacağı kanaatine vardık.

Şunu da belirtmek gerekir ki ziyaret yerleri, her zaman için, kendilerinde belli bir manevî güç, feyz ya da bereket bulunduğuna inanılan bir takım efsaneler, hikayeler, kerâmetler ve mertebeler atfolunan şahısların mezarları, türbeleri yahut onlara ithaf olunan makamlar değildir; Zira kutsal olarak kabul edilen bir takım taş, ağaç, kaynak, göl, kaya ve dağ gibi mekanlar da ziyaret yeri kategorisi içerisine girer.[17]

Bu konuda merhum Hocamız Hikmet Tanyu'nun "*Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*" adlı çalışması, Erciyes Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi öğretim üyelerinden beş kişilik bir komisyonun hazırladığı "***Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri***" adlı çalışma ve Cumhuriyet Üniversitesi Türk dili bölümü öğretim elemanlarından Kutlu Özen'in daha çok Divriği yöresini ele alan "***Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri***" adlı çalışması bize, adak ve ziyaret yerleri ve buna bağlı inanışların ülkemizde oldukça yaygın olduğunu göstermektedir.

Esasen bu tip inanç ve uygulamalara sadece ülkemizde değil, aynı şekilde diğer Türk devletlerinde de daha İslâm öncesi dönemden itibaren rastlandığı herkesin malumudur. Hatta olay sadece Türk Dünyası ile de sınırlandırılmamalıdır. Zira bazı görüşlere göre İslâm öncesi döneme kadar uzanmak üzere olaya Araplar arasında da rastlanmaktadır.[18] Bu cümleden olarak özellikle Kuzey Afrika'da ve oradan aldığı etkilerle bütün Afrika dünyasında Murabitizm veya Mirobitizm denilen ve çeşitli amaçlarla velîlerin mezarlarının yahut öteki kutsal bilinen mekanların ziyaret edilmesinden ibaret olan olayın yaygın olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Ziyaret inancı ve buna bağlı uygulamalar sadece Türk veya İslâm dünyası ile de sınırlı değildir. Zira, bilindiği üzere natürizm ve animizm diye adlandırılan ve tabiata yahut tabiat kuvvetlerine veya onların kişileştirilmiş şekillerine, ruhlara ve özellikle de ata ruhlarına tapınma şeklindeki inanç ve uygulamalara Afrika, Amerika ve Avustralya'nın ilkel yerlerinin yanısıra Uzak Doğu ülkelerinde, hatta Çin'de, Hindistan'da, Eski Yunan ve Roma'da da rastlanabilmektedir.

---

15 Günay Ü.-H. Güngör-Ş. Kuzgun-H. Sayım-V. Taştan, **a.g.e.**, s. 10-11.

16 Kutlu Özen, **Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri**, Sivas, 1996, s. 20-24.

17 Günay Ü.-H. Güngör-Ş. Kuzgun-H. Sayım-V. Taştan, **a.g.e.**, s. 11.

18 Günay Ü.-H. Güngör-Ş. Kuzgun-H. Sayım-V. Taştan, **a.g.e.**, s. 10-11.; Ayrıca bkz. Ahmet Gökbel, "*Anadolu'da Yaşayan Halk İnanışlarından Çaput Bağlama ve Nazar*", **Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, sa:1, Sivas, 1996, s. 173-178.

Netice itibariyle olaya böylesine bir perspektiften bakıldığında ziyaret inancı ve olayı dünya çapında yaygınlığa sahip bulunan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Şunu vurgulamak gerekir ki, bu tip inanç ve uygulamalar toplumlarda, kültürlere, devirlere ve yerlere göre aralarında dikkate değer farklılıklar gösterebilir.

Bütün bu açıklamalardan sonra, **ziyaret, adak, dede, baba, şeyh, eren, evliya, mezar, yatır** ve **türbe**...vb. adlarla anılan bu ziyaret yerleri ile onlara belli inanç, efsane ve kerametlerin atfedilmesi çeşitli dilek ve isteklerle onların ziyaret edilmesi olayı, inceleme alanımız olan Kangal ve çevresinde oldukça yaygındır.

İncelemeye çalıştığımız bu ziyaret yerlerini üç kısma ayırarak vermeye çalışalım.

1-YATIRLAR (Türbe, Baba, Evliya, Pir, Tekke):

İnsanlar istek ve ihtiraslarını gerçekleştirmede karşılaştıkları zorluk ve imkansızlıklar karşısında ya büyüleyici ya da kutsal bildikleri varlıklara yaklaşarak, ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar. İşte insanların kendilerine yardım ve faydası dokunacağına inandıkları varlıklardan biri de "yatırlar"dır. Bunlar, sağlıklarında zühd, takva, ibadet ve muhabbetle yaşayan, vatanı, milleti uğrunda şehadet mertebesine ulaşan, Tanrı'nın sevgili kulları arasında kabul edilen kimseler olduğu gibi, Tanrı katında hatırlarının kırılamayacağı inancı ile ilk dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş veliler olarak kabul edilebilirler.

Biz bu başlık altında, kendisinde mutlaka bir yatırın veya mezarın bulunduğu ziyaret yerlerini ele alacağız. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a-Tezveren Baba:

İlçe merkezinin kuzey batısında bulunan mezarlığın yukarı kısmında yer almaktadır. Mezarın çevresi kerpiç ve taşla çevrili olup üzerinde çaprazlama atılmış tahtalar vardır.

Halk arasında, burada yatan kişinin Horasan'dan gelip XVII. asırda yaşadığına ve Samud Baba ile yakın ilişki içinde olan bir velî olduğuna inanılmaktadır. Yaşlı insanlardan edinilen bilgiye göre bu velinin mezarı daha önceleri küçük kubbeli bir yapı halinde idi. Daha sonra buradaki taşların bir kısmı sökülerek diğer mezarlar için kullanılmış ve günümüzdeki şekle gelmiştir. Yatırın baş ucunda bulunan ve kutsal olarak kabul edilen çam ağacına yöre halkı yıllarca dilek ve isteklerinin kabul edilmesi için çaput bağlamışlardır. Ancak son yıllarda bu yapılanların hurafe ve günah olduğu düşüncesiyle ağaç ortadan kaldırılmıştır.

Yöre halkı, **Tezveren Baba**'yı şu sebeplerden dolayı ziyaret etmektedir:

1- Çocuğu olmayan kadınlar, Perşembe akşamı yatsı namazından sonra bir bez bebek yapıp hazırlarlar. Ertesi gün erkeklerin Cuma namazına gittikleri sırada, akşamdan hazırladıkları bezden yapılmış oyuncak bebeği yanlarına alarak Tezveren Baba'nın mezarına giderler. Sembolik olarak hazırlanmış bu bebeği Tezveren Baba'ya bağışlayıp mezarın üzerine bırakırlar ve gerçek bebek vermesini dilerler.

2- Kısmeti açılmayıp evlenemeyen kızlar, Perşembe günleri burayı ziyaret edip "*kabrine geldim isteyerek atıldım, evime gittim ki satıldım*" şeklinde sözler söyleyerek mezarın üzerine kapanıp toprağı yalarlar.[19]

3- Çeşitli sıkıntıları ve hastalıkları olanlar bu yatırın başına gelerek dua edip dilek ve isteklerini belirterek adak adarlar. Dileği gerçekleşenler adak kurbanlarını mezarın başında veya evde keserek pişirip dağıtırlar.

4- Sütü gelmeyen loğusa kadınlar, **Tezveren Baba**'ya giderek önce mum yakarlar, mezarın üzerindeki toprağı öptükten sonra bir miktar toprak alarak eve dönerler. Mezardan getirdikleri bu toprağı banyo suyuna katarak o su ile yedi gün banyo yaparlar.[20]

5- Ayrıca asker ve gurbetçi yolu bekleyenler, bu yatırın başına gelerek dua ve niyazda bulunurlar. Yatırın çevresindeki kuşlara yem atarak **Tezveren Baba**'ya hitaben, "*onları bize tez kavuştur*", kuşlara hitaben de "*selam götürün*" derler.[21]

b-Samud Baba:

Sivas ili sınırları içerisinde **Tekke** adında iki köy ve bir mezra vardır. Her üçünde de Hacı Bektaş Veli'nin halifeleri veya o dönemin önde gelen din adamlarına ait olduğu sanılan yatırlar bulunmaktadır.[22] Bunlar Zara'nın Tekke köyündeki şeyh Mezrubân[23] Divriği'nin Tekke denilen mevkide Garip Musa[24], diğeri de Kangal'ın Tekke köyündeki Samud Baba'dır.

Samud Baba'nın türbesi, Kangal merkeze 10 km. uzaklıkta olan Tekke köyündedir. Türbe altıgen olup kesme taşlardan yapılmıştır. Giriş kapısı üzerinde 1573 tarihi vardır. Bu tarihe göre Samud Baba XVI.yüzyılda yaşamıştır. Türbenin

---

19 Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

20 Zaruk Durna, **Kangal Merkez**, 1926 Doğumlu,Okur-Yazar Değil; Mehmet Karasu, **Kangal Merkez**, 1951 Doğumlu, Okur-Yazar.

21 Adalet Korkmaz, **Kangal Merkez**, 1943 Doğumlu, Lise Mezunu.

22 İbrahim Aslanoğlu, "*Bir XVI. Yüzyıl Şairi SAMUT*", **Sivas Folkloru**, VI, sa:69, Sivas, 1978, s. 18

23 Şeyh Mezrubân'ın Türbesi, Zara yakınlarındaki Tekke köyündedir. III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1274 yılında Şeyh Mezrubân zaviyesi ve türbesi için tesis etmiş olduğu vakfiye de Şeyh Mezrubân Veli'nin kimliği "Şeyh Mahmud b. Seyyid Ali El-Hüseynî el-Bağdadi" olarak geçmektedir. Yani Bağdatlı olduğu, Hz. Hüseyn'in soyundan geldiği adının Mahmud, babasının isminin ise Ali olduğu belirtilmektedir. 1536 tarihli vakfıyeye göre ise O'nun kimliği "Şeyh Mahmud b. Şeyh Ali el-Hüseynî el-Bağdadî el-Vefaî el-Hanefî" şeklinde verilmektedir. Bu kimlikten de Şeyh Mezrubân'ın Vefaî tarikatına ve Hanefî mezhebine mensup olduğu anlaşılmaktadır. (Özen, **Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri**, s. 61)
Halk O'nun Horasan erenlerinden olduğuna ve Selçuklu Sultanı II. Alaaddin Keykubad (1281-1308) döneminde yaşadığına, bir çok kerametler gösterdiğine ve Hz. Peygamber'in soyundan geldiğine inanmaktadır. (Geniş bilgi için bkz: Adnan Mahiroğulları, **Dünden Bugüne Zara,** Sivas, 1996, s. 154-155)

24 Bölgede Garip Musa Tekkesi olarak bilinen Seyid Garip Musa, Selçuklular döneminde yaşayıp, Hünkâr Hacı Bektaş'tan nasip alan bir Alp-Eren olarak tanınır. Tekke, Güneş köyünün üst tarafındaki Garip Musa mezrasındadır. Dumbuca yaylasının kuzey eteklerinde kalan türbe, Höbek köyüne 12 km, Güneş köyüne 5 km uzaklıktadır. Divriği'de Tekke olarak bilinen bir diğer yatır da Hüseyin Abdal'dır. Rivayete göre Hüseyin Abdal, uzun müddet Hacı Bektaş Veli Dergahı'na hizmet ettikten sonra hüccet alıp Divriği'nin Aşudu Tekke (Güvenkaya) köyüne gelir. Burada bir tekke açıp halkı irşad eder ve bu köyde vefat eder. (Özen, **Divriği Evliyaları**, Sivas, 1997, s. 58, 118). Yukarı Divriği'deki Tekke mezrası veya Tekke adıyla anılan yerdeki yatırın, Garip Musa'dan ziyade Hüseyin Abdal'ın olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü Garip Musa yatırı ve çevresinde Tekke adıyla bilinen herhangi bir yer veya mezra yoktur.

kubbesi içten daire şeklinde, dıştan ise piramit külahlıdır.[25] Bölge insanı, türbenin IV.Murat zamanında ve bizzat padişahın emriyle inşa ettirildiğine inanmaktadır. Bazı kaynaklar ise, 1573 tarihinde II.Selim zamanında yapıldığından bahsederler.[26] Seksen metre karelik bir bahçe içerisinde bulunan türbenin hemen arkasında bir armut ağacı, önünde tatlı su çeşmesi ve elli metre güneyinde dört dala ayrılmış bir dut ağacı bulunmaktadır.

Türbeyi çevreleyen avlunun ortasında çapı yaklaşık yarım metre olan bir direk bulunmaktadır. Avlunun iki köşesinde bağlanmış rengarenk çaput ve iplik parçaları, direk üzerine yazılmış çeşitli dilek ve niyazlar hemen göze çarpmaktadır. Örneğin; "*İşte sana geldim Samud Baba, dert bende derman sende, bendeki şu derdi al...bana bir evlat nasip et...*vb." gibi bir çok dilek ve duaların yapıldığını gözlemlemek mümkündür.

Mezarın bulunduğu bölmenin giriş kapısının üstünde Farsça kitabesi vardır. Ayrıca türbenin bahçesinde kesilen kurbanların pişirilmesi ve ikram edilmesi için ocak vardır. Kabrin ayak ucunda, daire biçiminde küçük bir kuyu bulunmaktadır. İçerisi ince toprakla doldurulmuştur. Gelen hastalar buradan şifa toprağını alıp giderler. Kabrin üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı yeşil bir örtü, sağ tarafında on iki imama ait üzerinde on bir dilim olan bir tokmak (on ikinci dilimin yeri boş olup gelecek mehdiyi simgelemektedir.) ve Türkçe mealli bir Kur'an-ı Kerîm, sol tarafında ise Perşembe akşamları yakılmak üzere hazırlanmış birkaç mum vardır.

Tekke köyünün manevî bekçisi olduğuna inanılan Samud Baba türbesinin bakımını ve bekçiliğini Samud Baba'nın torunlarından olduğunu iddia eden Ali Bey üstlenmiştir.

Yöre halkı bu türbeyi şu nedenlerden dolayı ziyaret etmektedir:

Aylık, yıllık ve haftalık Cem ibadetleri burada yapılır,

Yağmur duası için türbeye gelinerek dua ve niyazdan sonra, bahçesinde kurbanlar kesilir.

Çocuğu olmayan, çocuğu yaşamayan kadınlar ve bahtı kapalı olan genç kız ve erkekler buraya gelerek himmet beklerler. Bir kısmını yemek, bir kısmını da suya katarak içmek için oradaki topraktan bir miktar alırlar,

Hayvanları nazardan korumak, onlardan bol süt almak ve hayvanlarda görülen **Boçça** (şap) hastalığını tedavi etmek için buradan alınan bir miktar toprak, tuzla karıştırılarak hayvanlara yalattırılır.

Yine hayvanların ve insanların doğumu kolay yapmaları için Perşembe akşamları oradan alınan toprak, insanların yastığının altına konur, hayvanların ise altına serpilir.

Buradan alınan toprağı, muska şekline getirerek üzerinde taşıyan kimseyi yılanın sokmadığı ve köpeğin ısırmadığına inanılır.

Gece uykusunda ağlayan, geç yürüyen, dili peltek olan ve korkan çocuklar buraya getirilerek kabrin toprağından üç ile yedi gün yalattırılır.

---

25 Kutlu Özen, "*Sivas Yöresindeki Adak yerleri*", **Revak 95**, Sivas, 1995, s. 52; Yasak, **a.g.e**, s. 151.

26 Hakkı Acun, "*Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerin Listesi ve Turistik Değerleri*", **Vakıflar Dergisi**, sa 20, Ankara, 1988, s.197.

Samud Baba'nın komşu köylerden hatta komşu ilçe ve illerden bile ziyaretçileri vardır. Çeşitli sıkıntıları olan insanlar buraya gelerek sıkıntılarının ortadan kalkması için dua ve niyazda bulunurlar. İsteklerinin yerine gelmesi için de oradan ayrılırken kutsal kabul edilen dut ve armut ağacına çaput ve bez bağlarlar.

c-Felfan Baba:

Kangal merkeze bağlı Örencik (Halburveren) köyünün 15 km. doğusundaki Felfan Dağı'nın tepesindedir. Felfan Baba'nın türbesinin 1840'lı yıllarda Divriği müftüsü Ziya Bey'in önderliğinde bölge insanı tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir. Dikdörtgen şeklinde olan türbe, kesme taşlardan ve Horasan harcı kullanılarak yapılmıştır. Çatısı ahşaptır. İçerisindeki mezar, taşlarla yapılmıştır. Burada yatan zatın nereden, ne zaman geldiği ve hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir. Hacı Bektaş Veli'nin müridi olduğuna dair söylentiler yaygındır.

Örencik ve Çevre köylerin Felfan Baba'yı ziyaret etme amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Çocuğu olmayanlar, sütü az olan loğusa kadınlar ve çocuğu yaşamayıpta yaşamasını isteyenler Felfan Baba'ya gelirler. Orada mum yakıp çaput bağlarlar. Sonra mezarın toprağından bir miktar alarak geri dönerler. Alınan toprak, çevredeki farklı yedi ziyaret yerinden alınan toprağa katılarak bu toprağın karıştırıldığı su ile üç ile yirmi bir gün arasında sessiz bir ortamda banyo yapılır.[27]

İlkbahar aylarında civar köylüler Felfan Baba'ya gelerek dua ve niyazda bulunduktan sonra kurban keserler. Bu ziyaretin asıl amacı bölgenin ekili arazilerinin yangın ve haşarat gibi tabiat afetlerinden korunmasıdır.[28]

Havalar kurak gittiği zaman yağmur yağması için topluca Felfan Baba'ya çıkılarak dua ve niyazlar yapıldıktan sonra kurbanlar kesilir.[29]

Alevî-Sünnî ayırımı yapılmadan ziyaret edilen Felfan Baba'ya aile geçimsizliğinin giderilmesi ve huzurlu bir ortamın sağlanması içinde gidilerek dua ve niyazlarda bulunulduğu nakledilmektedir.[30]

d-Ruhsatî Baba (Aşık Ruhsatî):

İlçenin Deliktaş bucağında 1835 yılında doğan Aşık Ruhsatî'nin asıl ismi Mustafa'dır. Her ne kadar Deliktaş'lı ise de;

"Dedem vilayeti gitsem Tonus'a

Saklamaz sırrını sezegen olur"

dediğine göre, Ruhsatî'nin dedesi Tonus'tan gelmedir. Tonus'un şimdiki adı Altınyayla'dır. Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezen Ruhsatî 1911 yılında (diğer bir rivayete göre 1912) kendi köyünde ölmüştür. Küçük yaştan itibaren yoksulluğu nedeniyle çobanlık yapan Ruhsatî, içli ve duyarlı bir âşıktır. Şiirleri "*Sivas'ta*

---

[27] Veysel Çelik, **Örencik Köyü**, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

[28] Hacı Mehmet Özdemir, **Delioğlan Deresi**, 1929 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

[29] Mustafa Topuz, **Deliktaş Nahiyesi**, 1927 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

[30] Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatî" adı altında Doğan Kaya tarafından incelenmiş ve bu eser yayınlanmıştır.[31]

Ruhsatî Baba dört defa evlenmiş ve evliliklerinden yirmi üç çocuğu olmuştur. Bir şiirinde evliliğini şu şekilde ifade eder:

"Eğer nikahtan sorarsan dördü bitirdim tamam,

Eğer evlattan sorarsan yirmi üçtür heman."[32]

Rivayete göre, Ulaş'a bağlı Kertme Köyü mezrasında uykuya dalan Ruhsatî'ye pirler tarafından **bade** verilir. Bade içtiğini de bir çok şiirinde dile getirmiştir. Bu hadiseden sonra çevrede Ruhsatî'ye **Hoca**, **Ruhsâtî**, **Aşık**, **Cehdî** denilmiş, hatta **deli** ve **serseri** diyenler de olmuştur. Şeyhinin Şakir Efendi olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Mezarı, Deliktaş köyü mezarlığının ortasında olup mermerle yaptırılmıştır. Üzerine sürekli toprak takviyesi yapılmaktadır.[33]

Yöre halkı Ruhsâtî Baba'yı veli bir zat olarak kabul etmektedir. Anlatıldığına göre, Turnalar, Kurmaç Tepesinden gelip kavis alırlar, Kale mevkiinden geri dönerek Ruhsâtî Baba'nın mezarı üzerinde kanat çırptıktan sonra Darende üzerine doğru, Somuncu Baba'ya giderlermiş.

Yine halktan edindiğimiz bilgiye göre, Çorum'da bir kadın Ruhsâtî Baba'yı rüyasında görür. Ruhsâtî Baba kadına: "*Gel beni ziyaret et*" der. Uykudan uyanan kadın, Ruhsâtî Baba'yı araştırıp soruşturduktan sonra, Deliktaş köyüne gelir. Köyden satın aldığı bir kurbanı Ruhsâtî Baba'nın mezarında keserek köylülere dağıtır. Daha sonra rüyasını köylülere anlatarak ziyaret sebebi hakkında bilgi verir. Hasta olarak gelen kadın sıhhatine kavuşarak memleketine döner.[34]

Halktan, Ruhsâtî Baba hakkında buna benzer hadiseleri dinlemek mümkündür.

Şimdi de Ruhsâtî Baba'nın mezarının hangi amaçla ziyaret edildiği üzerinde duralım:

Hayvanların "boççа" hastalığının tedavisi için buraya gelip Ruhsâtî Baba'nın mezarından aldıkları toprağı tuza katarak hayvanlara yalattırırlar.

Çocuğu olmayan kadınlar, çocuk sahibi olmak için mezarlığa gelip mümkün ise, Ruhsâtî Baba'nın mezarının yanında bir gece yatarlar. Ertesi gün mezarın üzerinden bir avuç toprak alarak oradan ayrılırlar. Bu toprağın bir kısmını yedi gün yemeklerine katarak yerler. Kalan kısmını da muska yaparak boyunlarına asarlar.

Gurbete giden gençler, gitmeden önce Perşembe günü Ruhsâtî Baba'nın mezarını ziyaret ederek ondan izin alırlar. Örneğin askere gidenler, burayı ziyaret edip izin aldıktan sonra mezardan bir miktar toprak alarak onu hamayel şekline getirip

---

[31] Bkz: Doğan Kaya, **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati**, (Cum.Ün. yay), Sivas, 1994

[32] Aşık Kul Gazi, **Tuzla Köyü** (Şarkışla İlçesi), 1934 Doğumlu, Lise Mezunu.

[33] İlyas Zortaş, **Deliktaş Köyü**, 1950 Doğumlu, Öğretmen Okulu Mezunu.

[34] Ahmet Adıgüzel, **Deliktaş Köyü**, 1935 Doğumlu, Okur-Yazar; İlyas Zortaş, **Deliktaş Köyü**, 1950 Doğumlu, Öğretmen Okulu Mezunu; Mustafa Topuz, **Deliktaş Köyü**, 1927 Doğumlu, Okur-Yazar değil.

üzerlerinde taşırlar. Böylece kendilerine gelebilecek bela ve kötülüklerin defolacağına inanırlar.

Ayrıca havalar kurak gittiği zaman, yağmur duası için oraya gidilerek kurbanlar kesildiği gibi, gece uykusunda ağlayan ve karanlıktan korkan çocuklar için de, Ruhsâtî Baba'nın mezarı ziyaret edilerek yardım istenir.[35]

e-Tatarmış Baba:

Tatarmış Baba'nın mezarı Deliktaş köyü içerisindedir. Mezarın bulunduğu yer eski bir kale kalıntısının yeri olarak bilinmektedir. Burada yatan zatın da bu kalenin komutanı olduğu görüşü yaygındır. Mezar dört köşeli olup taş ve kerpiçten yapılmıştır. Daha önceleri üzeri açıkken mezara en yakın evin sahibinin rüyasına girmesiyle, o kişi tarafından üzeri kapatılmıştır.

Köylüler Tatarmış Baba'yı bir bereket kaynağı olarak görmektedirler. İnsanlar, peynir, yağ ve ekmek gibi bütün yiyeceklerinin bereketli olması için, Tatarmış Baba'nın mezarından aldıkları toprağı evlerinin kilerlerine serperler. Hatta peynir ve yağ tenekelerini (bidonlarını) bizzat türbeye götürerek belirli bir süre orada bırakırlar.[36]

Ayrıca ağzı eğilenler ve göz ağrısı çekenler, burasını ziyaret ederek mezarın toprağına dillerini sürerler ve oradan aldıkları toprağı Cuma akşamı göz kapakları üzerine koyarak dinlendirirler.

Bunun haricinde sarası olanlar, vücudunun her hangi bir yeri uyuşanlar, eli ayağı çekilenler, Cin çarpmasına uğrayanların da Tatarmış Baba'yı ziyaret ettikleri belirtilmektedir.[37]

f-Şeriflerin Tekkesi (Kızlar Ziyareti):

Bu tekke, Deliktaş'a 5 km, Başçayırı'na 3 km. uzaklıkta 1750 rakımlı yüksek bir tepenin üzerindedir. bu Tepe civar köylüler tarafından **Şeriflerin Tekkesi** veya **Kızlar Ziyareti** olarak bilinir. Burası üç metre üzerinde, iki metre genişliğinde etrafı çevrili ve üzeri demirle örtülü bir ziyaret yeridir. Demirlerin dört köşesinde kuşların su içmeleri için suluklar yapılmıştır.

Buraya tekke denilmesinin ve kutsal olarak kabul edilmesinin sebebini Şerifler sülalesinden olan Mustafa Özkan şu şekilde açıklamıştır: "*Dedemler Tahtalı köyüne gelirken, şu andaki tekkenin yanında inip konaklamışlar. Yol yorgunluğu nedeniyle burada biraz dinlenip uyumak isterler . Dedem uyurken bir tıkırtı sesiyle uyanır. Birden şaşırır. Çünkü biraz ileride genç bir kızın durup kendisine baktığını görür. Daha sonra dedem kıza doğru gittikçe , kız ondan uzaklaşır. Bu arada dedem kıza: 'Sen kimsin, kimlerdensin, ne arıyorsun, in misin cin misin?" şeklinde sorular sorar. Ancak cevap alamaz. Aynı kız ertesi gün yine görünür, bu sefer dedemin sorusuna cevap verir: "Dedeciğim ben ne inim ne de cinim, ben bir veliyim, iyilerdenim. Senin bulunduğun yer benim mezarımdır. Orasını yaptır.' diye tavsiyede bulunur. Bir müddet sonra kızın ibrik ile abdest aldığını görür ve kız kaybolur.*

---

35 İlyas Zortaş, **Deliktaş Köyü**, 1950 Doğumlu, Öğretmen Okulu Mezunu; Yaşar Karakoç, **Deliktaş Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

36 Ahmet Adıgüzel, **Deliktaş Köyü**, 1935 Doğumlu, Okur-Yazar.

37 Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Hayretler içerisinde kalan dedem, köyünden getirttiği taş ve ağaçlarla burasını yaptırır." Bu kızı orada abdest alırken ve dolaşırken bazı köylülerin de gördüğü söylenmektedir.

Mezarın başında bir çam ağacı vardır. Bu ağaca hiç kimse zarar vermez. Burası Deliktaş köyünde Şeriflerin Tekkesi olarak bilinir. Ancak bazı civar köylerde **Kızlar Ziyareti** veya **Kızlar Tekkesi** şeklinde isimlendirenlere de rastlanmıştır. Kızlar denilmesinin nedeni de burada bir değil birden fazla kız evliyanın varolduğu inancıdır.

Bu ziyaret yerinde çocuğu olmayan veya olup da yaşamayan kadınlar gelerek, dilek ve isteklerini belirtirler. Mümkünse kurban keserek niyazda bulunurlar.

Ayrıca yağmur duası için de gidildiği rivayetler arasındadır.

g- Çoban Baba:

Çoban Baba'nın mezarı Alacahan beldesinde belediye binasının arkasındadır. Mezarın yüksekliği bir metre civarındadır. Mezarın yanında bir kuşburnu ağacı vardır. Mezarın üzeri açıktır.

Bölge halkından alınan bilgiye göre Çoban Baba; Horasandan gelerek önce Darende'ye daha sonra da Alacahan'a yerleşmiştir. Asıl mesleği çobanlıktır. Aynı zamanda iyi bir de köpek eğiticisidir. Daha önceleri Kangal köpeği ve Kangal koyunu, Çoban Baba'nın köpeği ve koyunu şeklinde isimlendirilmiş.

Menkıbeye göre Çoban Baba, çobanlık yaparken beyaz sakallı, nur yüzlü ve sarıklı ihtiyar bir dervişle karşılaşır. Bu ihtiyar adam Çoban Baba'dan karnını doyurmak için bir şeyler ister. Örneğin ihtiyar adam Çoban Baba'dan belindeki ekmekten biraz vermesini ister. Çoban Baba da belindekinin ekmek değil tuzluk olduğunu söyleyince ihtiyar ısrar eder. Çoban Baba belindeki sargıyı açınca bir de ne görsün tandırdan yeni çıkmış bir ekmek. Bu olaya bir anlam veremeyen Çoban Baba "bunda da bir hayır vardır" diyerek kuzulu koyunlardan birini tutarak biraz süt sağmak istemiş. İhtiyar adam buna da karşı çıkarak; "O koyunu bırak, şu koyunu sağ" demiş. Çoban Baba: "Sizin gösterdiğiniz koyun kısır, sağmal değildir" diye cevap vermiş. İhtiyar söylediği koyunda ısrar edince Çoban Baba onun gösterdiği koyunu sağmaya başlamış. Bir de ne görsün memelerinden bolca süt geliyor. Bunun üzerine Çoban Baba bu ihtiyarın **Hızır** olduğunu anlar, ancak herhangi bir şey söylemez. Bütün bunlardan sonra bu ihtiyar nur yüzlü adam Çoban Baba'ya dönerek: "Oğlum Allah seni velî kullarından etsin, Peygamberlere komşu eylesin" der ve oradan ayrılır.

Belirtildiğine göre Çoban Baba'nın Hızır'la karşılaşmasından sonra kendisinde bir takım değişiklikler olur ve bazı kerametler göstermeye başlar.

Zamanla, Çoban Baba ile Hızır'ın karşılaştığı yerde bulunan **Karaoğlu Çeşmesi** kutsallaştırılmış ve her Perşembe bu çeşmeden Zemzem aktığına inanılır hale gelinmiştir.

Ayrıca bu bölgeden hacca gidenlerin Çoban Baba'yı orada gördüklerini, onun velî bir insan olduğunu belirttikleri rivayet olunmaktadır.[38]

---

[38] Rıfat Çoban, **Alacahan Beldesi**, 1943 Doğumlu.Okur-Yazar; Bekir Kanat, **Alacahan Beldesi**, 1960 Doğumlu, Öğretmen Okulu Mezunu; Mehmet Aktürk, **Alacahan Beldesi**, 1924 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Mevlüt Bilgin, **Alacahan Beldesi**, 1945 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

Çoban Baba, Alacahan ve Kangal'ın diğer köylerinde tanındığı gibi komşu ilçe ve illerde de tanınmakta ve ziyaret edilmektedir. Genellikle şu amaçlar için ziyaret edilir.

1. Bölge insanı yağmur duasına çıkmak istediği zaman önce Çoban Baba'nın mezarına uğrayıp üç İhlas bir Fatiha okur.

2. Koyunlarda çiçek hastalığı görüldüğü vakit Çoban Baba'nın mezarına gelinerek bir miktar toprak alınıp tuza katılıp hayvanlara yalattırılır.[39]

3. Vücudunun herhangi bir yerinde cilt hastalığı bulunanlar, önce Çoban Baba'nın mezarını ziyaret ederler, daha sonra **Karaoğlu Çeşmesi**'nde abdest alarak bir miktar su içerler.

4. Nazardan korunmak ve eve, ekine, bostana bolluk gelmesi için Çoban Baba'nın mezarı ziyaret edilir, oradan bir miktar toprak alınarak evin, bahçenin veya ekinin etrafına serpilir.

5. Askere gidecekler işlerinin rast gelmesi, kısmet ve bahtlarının bağlandığına inanan gençlerin bundan kurtulup bir an önce kısmetlerinin açılması için Çoban Baba'ya giderek dua ve niyazda bulunurlar.

h- Ali Baba:

Keramet sahibi olan Ali Baba, Bakır Baba ve Çiçekli Baba'nın üç kardeş oldukları rivayet olunur. Önce Çorum'un Alaca ilçesine giderler. İki üç yıl gibi kısa bir müddet burada kaldıktan sonra Sivas'ın Kangal ilçesine gelip üç farklı bölgeye yerleşirler.

Ali Baba ziyareti, Yeşilkale Köyü'nün yaklaşık 45 km kuzeyindedir. Küçük bir tepenin üzerinde olan bu ziyaret yerinde herhangi bir mezar yoktur. Bölge insanı buradaki mezarın bakımsızlıktan dolayı kaybolduğu görüşündedir.[40]

Ali Baba ziyareti, bölge insanı tarafından şu amaçlar doğrultusunda ziyaret edilmektedir.

1. Havalar kurak gittiği zaman yağmur duası için buraya topluca çıkılıp kurban kesilir ve dualar edilir. Kurban ve duadan sonra birer koyun ve kuzu sürüsü karıştırılarak karşılıklı melemeleri sağlanır.

2. Hıdırellez ve koç katımının olduğu günlerde kısmetleri kapalı olan genç kızlar köyün çobanına birer mendil verirler. Verilen bu mendillerin her gün birer defa olmak üzere yedi gün, bu tepenin etrafında dolandırılmasını ve daha sonra bir erkek çocuğu vasıtasıyla kendilerine ulaştırılmasını isterler.

3. İlkbaharda ağrısı ve sızısı olanlar ilk gök gürlediği zaman adı geçen ziyarete çıkarak orada yuvarlanırlar.

ı- Bakır Baba:

Alacahan beldesinin 12 km kuzey batısında bulunan yaklaşık 1200 metre yükseklikteki bir tepedir. Tepenin başında tahmini 60-70 metre kare üzerine

---

39 Özen, a.g.m, s. 52

40 Sultan Karslı, **Yeşilkale Köyü**, 1943 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Zeynep Yıldırım, **Yeşilkale Köyü**, 1948 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Erol Albayrak, **Eğricek Köyü**, 1961 Doğumlu, Okur-Yazar.

oturtulmuş tek katlı bir ev vardır. Bu yapı içerisinde bir mutfak, bir ocak ve bir salon bulunmaktadır. Burası gerek Alevî, gerekse Sünnî vatandaşlar nazarında bir nevi ibadet yeri olarak görülmektedir. Salonda rengarenk çaput ve iplik bağlanmış direkler ile bir para kumbarası göze çarpar.

Mutfakta yenebilecek cinsten bir çok şey bulmak mümkündür. Çünkü bu ziyaret yerine gelenler, beraberlerinde getirdiklerinin bir kısmını yiyip içtikten sonra geriye kalanını oraya bırakıp giderler.

Bu evin önünde fazla derin olmayan yaklaşık bir metre çapında iki kuyu vardır. Kuyuların üst kısmında ise bir kuşburnu ağacı bulunmaktadır. Bu ağaca da çaput ve ipliklerin bağlandığı görülür.

Bu tepede bir rivayete göre Bakır Baba, başka bir rivayete göre de Hızır Baba yatmaktadır. Ancak hangisi olursa olsun mezarın yeri belli değildir. Son yıllarda Alevî vatandaşların daha sık ziyaret ettiği bu tepe, bölge insanınca Bakır Tepe olarak da bilinir.

Edindiğimiz bilgiye göre, bu kuyuların suyu tepeye çıkılıp kurban kesildiği zaman çoğalır, tepeden inilince azalırmış. Civar köylüler nazarında bu kuyuların suyu kutsaldır ve ne kadar içilirse içilsin insana dokunmaz.[41]

Genel olarak çevre insanı Bakır Baba'ya şu nedenlerden dolayı çıkar.

1. Yağmur duası için: Orada kurban kestikten sonra dua ve niyazda bulunup kuyulardan birine bir avuç toprak atar. Toprağın suya atılmasının nedeni, toprağın su istediğini belirtmektir.

2. Bilhassa koyunlarda görülen boçça hastalığı için Bakır Baba'nın toprağı ve suyu bir miktar tuz ile karıştırılarak koyunlara taşların üzerinde yalattırılır.

3. Çocuğu olmayan ve çocuğu yaşamayan kadınlar, sütü az olan lohusalar, çocuklarının cinsiyetlerinin değişmesini isteyenler ve vücudunun herhangi bir yerinde cilt hastalığı bulunanlar da Bakır Baba'ya gelerek dua ve niyaz ederler, sudan içerler. Dileklerinin kabul edilmesi için kuşburnu ağacına çaput bağlayarak oradan ayrılırlar.

4. Kısmeti açılmayan genç kızlar Bakır Baba'yı ziyaret ederek dilek ve istekte bulunup çaput bağladıktan sonra kuyudan aldıkları suyu ayakta içerler. Döküldüğü zaman dilek ve isteklerinin kabul edilmeyeceğine inanıldığı için suyun yere dökülmemesine dikkat edilir.

5. Baş ağrısı, boğmaca ve böbreklerinden rahatsız olanlar bu ziyarete gelerek kuyunun suyundan akşam-sabah içerler.

6. Nazardan korunma ve yapılan büyü ve sihirlerin bozulması için oradan alınan bir miktar toprak evin eşiğine serpilir.

i-Çiçekli Baba:

Alacahan'a yaklaşık 8-9 km uzaklıktaki bir kayalıktır. Ali ve Bakır Baba'nın kardeşi olarak bilinen Çiçekli Baba'nın adı geçen kayalıklarda yaşadığı, hazinesini de

---

41 Mehmet Aktürk, **Alacahan Beldesi**. 1924 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; İlaydar Çapak, **Tekke Köyü**. 1917 Doğumlu. Okur-Yazar; Süleyman Yurdakul, **Bektaş Köyü**. 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

buralarda bir yere gömerek öldüğü, ancak kabrinin yerinin belli olmadığı rivayet edilmektedir. Halk arasında Çiçekli Baba'nın keramet ehli birisi olduğu ve kendisini Allah'a adadığı inancı yaygındır. Çiçekli Baba; bölge insanı tarafından eskiden olduğu kadar çok ziyaret edilmez.

Genellikle bu ziyaret yerini, düşük yapan kadınlar ile doğumu zor olan hamileler ziyaret ederek dua ve niyazda bulunup dilek ve isteklerini belirtirler. Az da olsa yağmur duası için ziyaret edildiği de söylenmektedir.

j-Etyemez Baba:

Etyemez Baba'nın mezarı, Etyemez Köyü'nün mezarlığındadır. Etyemez Baba'nın mezarı demirden yapılıp üzerine ismi yazdırılmıştır.

Horasan erenlerinden olduğuna inanılan Etyemez Baba'nın nerede doğup ne zaman öldüğü hakkında hiçbir bilgi yoktur. Anlatıldığına göre asıl adı Etyemez olmayıp bu isim ona daha sonra verilmiştir. Sağlığında, İpek Yolu'ndan geçen kervan yolcularına sürekli et ikram edip, kendisi yemediği için bu isimle meşhur olmuştur.

Köylülere göre, Etyemez Baba Kıbrıs ve Kore savaşlarında Etyemez dağının tepesinden düşmana karşı sürekli top gülleleri atarmış. Bu zatın himmetinden dolayı, Etyemez köyü hiçbir zaman ekonomik sıkıntı çekmemiş ve tabii afet görmemiştir. Köylüler Etyemez Baba'nın köyün bekçisi olduğunu, onun manevî korumasını ve duasını her zaman üzerlerinde hissettiklerini, Perşembe akşamları ise kabrinin üzerine nur yağdığını bildirmektedirler.

Etyemez Baba'yı hem Alevî hem de Sünnî inanca sahip insanlar ziyaret ederler. Babayı ziyaret etmek isteyen birisi Perşembe sabahı şafak attıktan sonra abdest alıp ziyaret için niyet eder. Eğer mümkünse beraberine bir kurban alarak hiç dünya kelamı etmeden mezarlığa varır. Mezarın etrafını yedi defa döner. Bu dönme işi bittikten sonra üç İhlas bir Fatiha okur. Sonra kurban keserek orada bulunanlara ve komşulara ikramda bulunur. İkram edilen kişiler kurban etini yerken "*Allah dileğinizi kabul etsin*" şeklinde dua ederler.[42]

Başta Etyemez Köyü olmak üzere çevreden gelen insanların Etyemez Baba'yı ziyaret nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Etyemez Baba'nın mezarından bir miktar toprak alıp muska şeklinde üzerinde taşıyanlara kurşun isabet etmez inancı vardır. Aynı zamanda bu insanları yılan ve böcek cinsinden herhangi bir hayvan da sokmaz.

2. Kötü rüya görenler, evlenmek isteyip de evlenemeyenler veya herhangi bir kaza geçirenler Etyemez Baba'nın mezarına giderek ondan yardım isterler.

3. Nazardan korunmak için, babanın mezarından alınan toprak muska şekline getirilerek evin ve ahırın giriş kapısının üzerine asılır. Ayrıca diğer ziyaret yerlerine gidildiği gibi, yağmur duası için de Etyemez Baba'ya toplu olarak çıkılıp dua ve niyazda bulunulur.

k-Hacı Bektaş Velî:

---

[42] Reşit Kuzu, **Etyemez Köyü**, 1944 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Zeynep Yıldırım, **Yeşilkale Köyü**, 1948 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Hacı Demir, **Seçenyurdu Köyü**, 1929 Doğumlu, Okur-Yazar.

Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu düşünülen bu mezar, Bektaş Köyü camiinin güneyinde yer almaktadır. Mezar kare şeklinde olup taşlarla çevrilidir. Mezarın baş tarafında büyük bir taş dikilidir. Hacı Bektaş Velî diye isimlendirilen bu şahsın burada hangi tarihte yaşadığı ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir.

Bölge insanına göre Bektaş Köyü, ismini bu yatırdan almıştır. Sünnî bir köydür. O çevredeki Alevî inanca sahip köyler bu yatırın Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğunu belirtirken, Sünnî köyler bu mezarın Hacı Bektaş Velî'ye ait olmadığı ancak başka bir evliya mezarı olduğu görüşündedirler. Bir kısım köylülere göre Hacı Bektaş Velî bu köyde bir zamanlar çobanlık yapmıştır. Ancak daha sağlığında burayı terketmiş ve bu bölgede ölmemiştir. Bir kısım köylüler de Hacı Bektaş Velî'nin tekrar köye döndüğünü ve mezarın ona ait olduğunu söyleyerek Alevî köylülerin görüşlerini desteklemektedir.

Görülüyorki bu yatırın Hacı Bektaş Velî olup olmadığında bazı ihtilaflar söz konusudur. Ancak burada yatan şahıs ister Hacı Bektaş Veli olsun ister başka bir zat olsun, burası o bölgede yaşayan insanlar nazarında önemli ve kutsal bir mekandır.

Bektaş köyünde Hacı Bektaş Veli ile ilgili şu menkıbe oldukça yaygındır: Yukarıda işaret edildiği üzere Hacı Bektaş Veli, köyün ineklerini güdermiş. Sürünün içerisinde dul bir kadının da ineği bulunuyormuş, ancak bu ineğin sütü her gün azalmaya başlamış. Sütün azalmasına sinirlenen kadın her gün ineği sağarken dövermiş. Günlerden bir gün kadının ineği eve gelmez. Çobanın evine gelir ve şöyle der: "*Sen nasıl çobansın, hem ineğimi sağıyorsun hem de kaybediyorsun. İneğim bulunmaz ise bunun sorumlusu sensin.*" Hemen ineği aramaya çıkan çoban, ineği otlarken bulur ve inekle konuşmaya başlar. "*Ey inek niçin evine gitmedin? Neden burada otluyorsun? Bana niçin söz getirdin?*" der. İnek dile gelerek: "*Ey çoban; sen bir kez azar işittin. Ben bu söz ve hakareti her gün duyuyorum. Üstelik dayak yiyorum. Benim yüzümden bari bugün sana laf gelmesin düşüncesiyle sütümün olması için biraz daha otlanmak istedim*" der. İnek ile Hacı Bektaş Veli arasındaki bu konuşmayı civardan geçen bir kısım insanlar duyarlar ve şaşkın bir şekilde "*Allah-Allah ne günlere kaldık, demek ki adam kafayı üşüttü. İnekle konuşuyor*" derler. Kısa zaman içerisinde bu olay bütün köylüler tarafından duyulur. Köyün çocukları Bektaş Veli'yi taşlayarak köyden kovarlar. Ayrılmak zorunda kalan Bektaş Velî köylülere: " *Köyünüz yokluk görmesin ama ölülerinizin sağ tarafı kara olsun*" diyerek veda eder.

Anlatıldığına göre, o günden bu zamana kadar, Bektaş köyünün cenazelerinin sağ tarafında kara bir leke oluşmaktadır.[43] Bu sebeple bölge insanı bu yatırı özellikle aşağıda sıraladığımız nedenler olmak üzere zaman zaman ziyaret etmektedirler.

1.Hacı Bektaş Veli'nin mezarından bir miktar toprak alınarak eve bolluk ve bereket gelsin ve kem gözlerden korunsun amacıyla evin kilerine ve dış kapının eşiğine serpilir.

2. Çocuğu olmayan kadınlar bu yatırın mezarına giderek oradan aldıkları bir miktar toprağı Bakır Baba'nın suyu ile ıslattıktan sonra onunla yedi gün banyo yaparlar.

---

[43] Süleyman Yurdakul, **Bektaş Köyü**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Veli Yurdakul, **Bektaş Köyü**, 1966 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Zeynep Yıldırım, **Yeşilkale Köyü**, 1948 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

3. Yağmur duası için gelindiği gibi uykuda ağlayan ve korkan çocuklar için de buraya gelinip dua ve niyazda bulunarak arzu ve istekler dile getirilir.

2-ŞİFALI SULAR:

En eski devirlerden beri Türklerin tabiat kültünde, su önemli bir unsur olmuştur. Türk kültür tarihinde **su kültü** ile ilgili en eski kayıtlara göre Hunlar döneminde su, Türkler tarafından kutsal kabul ediliyordu.[44]

Asya Hunları, Haziran ayında Ongın nehri bölgesinde, Gök Türkler ve Uygurlar da yine Haziran'da Tamir Irmağı kaynağında Gök Tanrı'ya, atalara, tabiat kuvvetlerine, at ve koyun kurban ederlerdi.[45] Orhun yazıtlarında **yersu**, Türklerin koruyucusu ruhları olarak zikredilmektedir.

Abdülkadir İnan, Müslüman Türkler arasında **yersu** kültünün şekil değiştirerek yaşamakta olduğunu belirttikten sonra, veli/evliya kimliğine bürünen bu inancın Ankara-Kızılcahamam'daki maden suyu pınarının bulunduğu yerde, evliya mezarı olmadığı halde, ağaçlara çaputların bağlanmış olduğunu, bu çaputların doğrudan doğruya "su ruhu"na bağlanmış nezirlerden başka bir şey olmadığı üzerinde durmaktadır.[46]

Öte yandan su kaynaklarının şifa verdiği inancı da yaygın bir şekilde çok öncelere kadar uzanmaktadır. Sıcak su kaynaklarının (kaplıcaların) meydana gelişleri de zaman zaman yakınlarındaki bir yatıra bağlanan tabiat dışı bir olayla açıklanmaktadır.[47]

Konu edindiğimiz Kangal bölgesindeki Balıklı Çermik buna en güzel örnektir. Buradaki uygulamalar bu görüşü teyid etmekte ve Çermik bölgesinde bir yatırın varlığına inanılmaktadır. Şimdi bölgede bulunan şifalı sular hakkında bilgi verelim.

a-Balıklı Çermik (Kaplıca):

İlçeye 13 km uzaklıkta bulunan Balıklı Çermik, Kavak beldesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Çermikte bay ve bayanlara ait iki adet üstü açık bir adet de kapalı havuz vardır. Bunun dışında 16 adet özel banyo, bir otel, bir lokanta, bir market, çay bahçesi, birkaç tane motel, birer tane berber ve kasap ile bir cami mevcuttur.

Çermikte suyun sıcaklığı yaz ve kış 37 derecedir. Buradaki balıklar 3 ila 6 cm boyundadır. Hemen Çermik'in yanı başında akan derede de 12-14 cm uzunluğunda yılanlar vardır. Çermik'in neresinde olduğu bilinmeyen bir yatırın varlığına inanılmaktadır. Günümüzde fazla görülmemekle beraber Çermik'in çevresinde bulunan iğde, kuşburnu ve bazı çalılara ziyaretçiler tarafından zaman zaman çaput bağlandığı görülmüştür.

---

44 Özkul Çobanoğlu, "*Türk Kültür Tarihinde Su Kültü*", **Türk Kültürü**, sa.361, Mayıs 1993, s.288.

45 Özen. **Sivas ve Divriği Yöresinde....**, s. 18.

46 Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, I, Ankara, 1987, s.172.

47 Ahmet Gökbel, "*Varsak Türkmenleri'nde Yer-Su İnancının İzleri*". **Dinler Tarihi Araştırmaları**, I. (Sempozyum-08-09 Kasım, 1996 Ankara), Ankara, 1998, s.268.

Çermik'in bulunduğu alan, 1920 yıllarına kadar sazlıkmış. O bölgedeki çobanları davarları ve keçileri bu bölgede otlatırlarmış. Bir gün çoğunluğunu uyuz keçilerin oluşturduğu sürüyü otlatan çoban, keçileri burada yıkamaya başlamış. Kısa bir müddet sonra burada yıkanan keçilerdeki uyuzun tedavi olduğunu görmüş. Bu duruma çok şaşıran çoban, gücünün yettiği kadar sazlık halinde olan göleti temizleyerek havuz şekline getirmeye çalışmış. Bu olayı duyan o çevredeki köylüler o tarihten itibaren buradan şifa amacıyla istifade etmeye başlamışlar.

Bir başka rivayete göre ise; bir çobanın keçisi uyuz olur. Bu hastalık diğer keçilere de bulaşmasın düşüncesiyle uyuz olan keçiyi ölmesi için suyun içerisine atar. Ertesi gün aynı yere gelen çoban uyuz keçinin iyileştiğini görür. Hemen oradaki sazlıkları temizleyip, havuz şekline dönüştürdükten sonra buraya **uyuz hamamı** der. Olay çevrede kısa zamanda duyulur. Çevredeki köylüler o tarihten itibaren buraya sık sık gelip suya girmeye başlarlar.

Balıklı Çermik'te küçük balıkların büyük balıkları yiyerek hayatlarını sürdürmeleri halk arasında *"Allah'ın bir mucizesi"* olarak görülmektedir. Ayrıca burada var olduğuna inanılan yatırın, zaman zaman abdest alarak namaz kıldığını ve Çermik'e doğru dua ettiğini görenlerin olduğunu belirtmektedirler. Yine çevre köylülere göre Çermik deresinde bulunan yılanların karada dinlenirken oluşturdukları kıvrımlar Allah lafzını andırmaktadır.[48]

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla Balıklı Çermik gerek bölge insanı gerekse Türkiye'nin bir çok yerinden gelen insanlar tarafından şu amaçlara ulaşabilmek için ziyaret edilmektedir:

a- Sedef hastalığına yakalananların buraya gelerek günde sekiz saat havuza girip Çermik'in şifalı suyundan da içmek üzere yirmi bir gün tedavi olması neticesinde büyük bir ihtimalle iyileşeceği inancı hakimdir.

b-Yılancık hastalığı için de burası sık sık ziyaret edilir. Buradaki yılanlar kolay kolay görünmezler. Hastanın kendisi dahi fark etmeyebilir. Çünkü yılan geleceği zaman balıklar suyun üzerinde adeta bir ağ örerek yılanın görünmemesini sağlarlar. Anlatıldığına göre bu olay hastanın ürküp korkmamasını sağlar.

c- Çocuğu olmayan kadınların da Balıklı Çermik'e sık sık geldikleri belirtilmektedir. Çocuk sahibi olmak için çermiğe gelen kadınların fayda görebilmeleri için her gün sekiz saat olmak üzere 21 gün banyo yapması, ayrıca akşam-sabah olmak üzere aç karnına suyundan içmesi gerektiğini söylemektedirler. Bu işlemin sonunda ise oradaki çalıya ve kuşburnu ağacına çaput bağlayıp çocuklarının olması için dilekte bulunanlar da vardır.

d- Az da olsa sütü gelmeyen lohusa kadınların gelip bir hafta kaldıktan sonra beraberlerinde bir miktar su ile orada bulunan kisli çamurdan alarak evlerine dönerler. Getirdiği suyu evdeki banyo suyuna katar, çamuru da göğüslerine ovalayarak sürerler.

[48] Mehmet Dönmez, **Kangal Merkez**, 1928 Doğumlu, Lise Mezunu; Halil Dönmez, **Kangal Merkez**, 1939 Doğumlu, Lise Mezunu; Turan Erdoğan, **Kangal Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Vahit Kama, **Yarhisar Köyü**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

e- Sedef hastalığının dışında herhangi bir cilt hastalığına yakalananların buraya gelerek havuzda yıkanıp derenin kenarından alınan çamurların rahatsızlık duyulan yerlere sürdükleri de belirtilmektedir.

f- Özellikle koyunlarda görülen boçça hastalığı için çevrede bulunan köylüler buraya gelerek kisli toprağından alıp tuzla karıştırırlar. Bu karışım hasta hayvanlara yalattırılır. Bazan da alınan bu toprak suda eritilerek (hayvanların üzerindeki böceklerin ölmesi için) hayvanlar banyo yaptırılır. Ayrıca bu topraktan hayvanların kaldığı ağıllara da serpildiğine rastlanır. Amaç yine oradaki haşeratın ölmesidir.

g- Balıklı Çermiği, çeşitli romatizmal ağrıları, kadın ve sinir hastalıkları ile böbrek rahatsızlıkları olanların da ziyaret ettikleri görülür.

h- Bütün bu saydıklarımızın dışında kısmeti kapalı olan bayanlar, çermiğe gelerek, banyoda kırk tas suyu başından aşağı dökerler. Suyu dökerken de "üzerimdeki ve evimdeki sihirler ve büyüler bu su gibi akıp gitsin" şeklinde sözler söylerler. Bu şekilde bahtlarının açılacağına inanırlar.

b-Dervişin Ilıcası:

Çetinkaya beldesine bağlı Kalkım Köyü'nün yaklaşık iki kilometre doğu yönüne düşer. Tabii bir göl olan ılıca, Balıklı Çermik'in çoğu özelliğini taşır. Derviş adında bir şahsın özel arazisi içerisinde bulunmaktadır. Adını da buradan alır. Sadece civar köyler tarafından bilinen ılıca, Balıklı Çermik kadar meşhur değildir. Aldığımız bilgilere göre, Balıklı Çermik'in yılanları ve balıklarının bir kısmı buradan alınıp götürülmüştür.

Çevresindeki köyler dışında kimsenin bilmediği bu suya sadece o bölgenin insanı tedavi için gelmektedir. Yöre halkı, Balıklı Çermik'ten farklı görmedikleri bu ılıca hakkında resmi makamlara müracaat ettiklerini ancak sonuç alamadıklarını ve böylece de önemli bir şifa kaynağının kendi haline terk edildiğini belirtmektedirler.

Köylüler, ılıcanın Balıklı Çermik'in bir parçası olduğuna, çermikteki yatırın zaman zaman buraya gelip abdest aldığına inanmaktadır. Bazı insanlar da Balıklı Çermiğin kaynağını ılıcanın oluşturduğu görüşündedirler.[49]

Dervişin ılıcasına kısaca şu amaçlar için gidilmektedir.

a- Çocuğu çok olanlar, bunu önlemek için ılıcadan aldıkları kisli çamuru katır tırnağı ile döviip bu karışımı bir hafta aç karnına yerler.

b- Başta sedef olmak üzere herhangi bir cilt hastalığına yakalananlar ılıcaya giderek önce gölde yıkanır. Daha sonra suyun kenarından aldığı çamuru hastalık bulunan kısımlara sürer.

c- Böbrek hastaları ılıcada birkaç gün suyun gözünden içer ve gölette banyo yapar. Dönüşte beraberlerinde bir iki bidon su alarak Perşembe akşamları ve Cuma sabahları abdest almada kullanırlar.

d- Uyuz olan hayvanlar oraya götürülerek yıkanır.

---

[49] Kamil Yılmaz, **Kalkım Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Gülay Demir, **Çetinkaya Beldesi**, 1946 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Ramazan Arslantaş, **Çetinkaya Beldesi**, 1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

3-DİĞER ZİYARET YERLERİ (Taş-Kaya-Dağ-Mağara):

Yer-Su kültüne bağlı inanç sistemi içinde taşların ve kayaların da kutsallığına inanılmaktadır. Türk kavimlerinde çok eski devirlerden beri yaygın bir inanca göre, büyük Türk tanrısı Türklerin (ceddi âlâsına) ilk hakanına **yada** (yahut cada) denilen sihirli bir taş armağan etmiştir ki bununla istediği zaman yağmur, kar, dolu yağdırır, fırtına çıkarırdı.[50]

İlkel inançlara bakıldığı zaman, bazı taşlar, kurban takdiminde özel bir kutsal mevki alır. Taşın içinde bir kuvvet kaynağı, bir ruh ve bir mana olduğuna inanılır. Animizm inancında ölümden sonra ruhların ikamet ettiğine inanılan çeşitli yerlerden birisi de taştır.[51] Yahudilik ve Hıristiyanlığa baktığımız zaman yine taş ve kaya kültünün varlığı görülür.[52]

Orta Asya'daki ve Anadolu'daki bir çok adak ve ziyaret yerleri taş yığınlarından meydana gelmiştir.[53] Aynı zamanda taşlar ve kayalar, Türk destanlarının, Türk efsanelerinin ve çeşitli evliya menkıbelerinin meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır.

Öte yandan dağ kültünün de çok eski devirlerden beri çeşitli uluslarda mevcut olan uluslararası bir kült olduğunu görmekteyiz. Eski Yahudiler **Sina Dağı**'nı, Araplar **Arafat Dağı**'nı, Yunanlılar **Olimpus**'u, Hintliler **Himalaya**'yı, Moğollar da **Burhan-Kaldun**'u kutsal kabul etmişlerdir.[54]

Yer-su ruhlarının en önemli temsilcisi dağlar olarak kabul edilmektedir. Hunlar'ın eski vatanı olan Şan-din-Şan sıradağlarındaki Han-yoan dağı, her yıl Gök Tanrı'ya kurban kestikleri dağdı. Orta Asya'nın başka kavimlerinde de Gök Tanrı'ya kurbanların yüksek dağ tepesinde sunulduğu Çin kaynaklarından öğrenilmektedir.[55]

Eski Türkler, dağların Tanrı makamı olduğuna inanırlardı. Dağlara mübarek, mukaddes, büyük ata ve büyük hakan anlamlarına gelen sıfatlar verirlerdi. Her boyun ve her oymağın kendine mahsus kutsal kabul ettiği bir dağı olduğu gibi, boylardan kurulan büyük teşekkküllerin de kutsal kabul edilen ortak dağları vardı.[56]

Bugün gerek taş-kaya gerek dağ kültüne bağlı inançların izlerini Anadolu'nun çoğu yerleşim birimlerinde görmek mümkündür. Aşağıda vereceğimiz Kangal bölgesindeki bu kültürlerle ilgili ziyaret yerleri buna en güzel örnek teşkil eder.

a- Delik Kaya:

Deliktaş beldesinin yaklaşık iki kilometre güney-batısına düşer. Kayanın tahminen yerden yüksekliği yüz, eni on beş metredir. Delik ise bir metre yüksekliğinde 50 cm enindedir.

---

[50] Kaşgarlı Mahmut, **Dîvanü Lügat-it-Türk**, III. (çev: Besim Atalay). Ankara, 1992, s. 3, 159.; Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara,1986, s.160.; Hikmet Tanyu, **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, Ankara, 1987, s. 45-88.

[51] Tanyu, **Türkler'de Taşla İlgili İnançlar**, s.21-24.

[52] Tanyu, **Türkler'de Taşla İlgili İnançlar**, s.28-37.

[53] Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara 1990, s.36-37.

[54] İnan, **Makaleler ve İncelemeler II**, Ankara,1991, s.253.

[55] İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, s.48-49.

[56] İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul, 1976, s.22.

Yöre halkına göre, bir gün burada koyun otlatan bir kıza bir koçun vurması sonucunda kız ve koç kayaya çarpmış ve hem kızın hem de koçun şekilleri kayanın üzerinde oluşmuştur.

Yine mübarek olarak kabul edilen önemli gün ve gecelerde bir keçinin bu taşın önünden yalnız geçen herkesin peşine düştüğü inancı yaygındır. Ayrıca Perşembe akşamları kayadan açılan bir kapıdan genç bir kızın çıkarak köye dua ve niyazda bulunduğu anlatılmaktadır.[57]

Delik Kaya'ya Kangal merkez ve köylerinden gelindiği gibi, Sivas'ın diğer ilçelerinden, Tokat ve Malatya gibi çeşitli komşu illerden de gelenlerin olduğu belirtilmektedir.

İnsanların Delikkaya'ya geliş nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

a- Çocuğu olmayan kadın Delikkaya'ya getirilir. Herhangi bir at ve eşek yuları kadının başına takılır. Yulardan tutularak kayanın etrafı üç-yedi veya on bir defa dolandırılır. Yuları elinde tutup çocuğu olmayan kadını dolandıran kadın "*bir atım var satarım, arkasına kurik katarım*" diyerek çocuksuz kadını kayaya satar. Daha sonra çocuk olursa; erkek ise Kaya, kız ise Satı ismi konularak teşekkür mahiyetinde bir kurban kesilir.

b- Çocuğu olup ta yaşamayan kadınların da Delikkaya'yı ziyaret ettikleri görülmektedir. Çocuğu yaşamayan kadın Delikkaya'ya giderek delikten arka arkaya geçer, sonra bir çivi ile elbisesinin eteğini kayanın dibine çakar. Kadın kalkıp yürüyünce elbiseden bir parça koparak orada kalır. Bu kadın, çocuğu oluncaya kadar bu elbiseyi bir daha giymez.

c- Yeni doğup albasan çocuklar ile loğusa kadınlar Delikkaya'ya götürülür. Delikten yedi kere geçirildikten sonra kayanın dibinde horoz, tavuk veya hindi kanı akıtılır.

d- Herhangi bir dilek ve isteği bulunanlar bu kayaya giderler. Büyük dileğin yan tarafında bulunan küçük deliğe demir para atıp deliğin çevresine taş tutturularak isteklerini belirtirler.

b-Gelincik Kayası:

Gelincik Kayası, Bektaş köyünün güney-batı tarafında, yaya olarak yaklaşık iki saat kadar uzaklıkta ve yöre halkınca kutsal kabul edilen bir dizi kayalara verilen isimdir. Bu ziyaret yerinde herhangi bir yatıra rastlanmamıştır. Çevre köylüler de yatırın veya herhangi bir mezarın olmadığını teyit etmektedirler. Gelincik kayası hakkında anlatılan menkıbeye göre, düğünden dönen bir grup genç kız, işlemiş oldukları herhangi bir günahtan dolayı bu bölgede taş kesilmişlerdir. Aldığımız bilgilere göre, Gelincik Kayası'nın tarihi ile ilgili net bir bilgi yoktur. Çevre köylerdeki yaşlılar en az iki asırdır bu kayanın bu şekilde bilindiğini ve inanıldığını belirtmektedirler.[58]

Günümüzde çok sık ziyaret edilmeyen bu ziyaret yeri, özellikle günahkar olduklarına inanan insanlar tarafından ziyaret edilirmiş. Ziyarete gelenler,

---

[57] Şevki Özdal, **Deliktaş Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Mustafa Topuz, **Deliktaş Köyü**, 1923 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

[58] Hacı Akyıldız, **Bektaş Köyü**, 1930 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

yaptıklarına tövbe ederek taş tuttururlarmış. Şayet taş tutarsa tövbelerinin kabul olduğuna, aksi takdirde reddedildiğine inanırlarmış.

c-Dikme:

Bektaş köyüne yaya olarak üç- dört saat uzaklıkta ve köyün güney-batı yönüne düşen bir **Dikme Kayası** vardır. Kayanın yaklaşık olarak çapı 6 metre, yüksekliği ise sekiz-dokuz metre civarındadır. Bektaş köyündeki yaşlılardan aldığımız bilgiye göre bu kayanın olduğu bölgede bir yatırın olduğuna ancak mezarın yerinin belli olmadığına inanılmaktadır.

Dikme Kayası'nın çevre köylülerce bir ziyaret yeri olarak kabul edilmesinin asıl sebebi, bu kayanın zaman zaman yer değiştirdiğine inanılmasıdır.

Daha önceleri olduğu gibi günümüzde de her hangi bir kuraklık anında yağmur duasının yanı sıra başka istek ve dilekler için bu ziyaret yerine gidenler vardır. Buraya gidenler önce namaz kılar, dua eder ve kurban keser. Oradan dönerken de dilek ve isteklerinin yerine gelmesi için kayanın yanında bulunan çalıya çaput bağlarlar.

d-Çetengöl Ziyareti:

Hüyüklüyurt köyüne yaklaşık 2 km uzaklıkta olup köyün kuzey tarafında yer alan 9-10 metre yüksekliğinde küçük bir tepeciktir. Burası eskiden beri köylüler tarafından ziyaret olarak kabul edilmektedir. Çetengöl ziyaretine önceleri olduğu gibi günümüzde de kuraklık dönemlerinde yağmur duası için gidilir. Kurbanlar kesilir, namazlar kılınır, dua ve niyazlar edilir.[59]

e-Solak Ziyareti:

Bektaş köyünün güney-batı tarafında ve köye yaklaşık bir kilo metre uzaklığında bir dağdır. İsmini nereden aldığı hakkında kesin bir bilgi yoktur.

Bu ziyarete sadece yağmur duası için gidilip orada kurban kesilir. Köylülere göre burasının yağmur duası için tercih edilmesinin sebebi, dağın yüksek olmasıdır. Çünkü ulu dağ ile Allah arasında sürekli bir ilişki bulunduğuna inanılmaktadır.[60]

f-Ziyaret Dağı (I):

Yeşilkale köyü sınırları içerisinde olup Alacahan'a giderken yolun sağ tarafına düşer. Yerden yüksekliği tahminen bir metre civarındadır. Konum itibariyle civar komşu köylere hakim bir tepedir. Yeşilkale köyü sakinleri burasının ziyaret olduğunu dedelerinden duyup işittiklerini ve tarihi konusunda bir şey bilmediklerini belirtmektedirler.

Başta Yeşilkale olmak üzere bilen çevre köyler burayı şu amaçlar için ziyaret ederler.

1. Bu ziyaret yerine yağmur duası için gidip kurban kesilerek dua ve niyazda bulunulur.

2. Hıdırellez, Muharrem ve İlkbahar aylarında bu ziyarete gidilerek şenlikler düzenlenir, mumlar yakılır, yemekler yenir ve baharın gelişi kutlanır.

---

59 Hacı Yancı, **Hüyüklüyurt Köyü**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

60 Süleyman Yurdakul, **Bektaş Köyü**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

3. Çocuğu olmayan kadınlar buraya çıkarak horoz kesip dua ve niyazda bulunduğu gibi herhangi bir ağrısı, sızısı olanlar ilkbaharda gök gürlediği zamanlar oraya çıkarak ziyaret yerinde yuvarlanıp sırtüstü yatarlar. Bu yuvarlanıp yatma esnasında ağrı ve sızıyı toprağın aldığına inanılmaktadır.[61]

g-Ziyaret Dağı (II):

Yarhisar köyüne yaklaşık yedi-sekiz yüz metre uzaklıkta olup, köyün dana yatağı mevkiindedir. Önünden değirmen arkı geçmektedir. Burası her ne kadar Yarhisar köylüleri nazarında ziyaret dağı olarak geçse de asıl önemli olan oradaki katmer şeklindeki kayaların yanında bulunan mağaradır. Çünkü bu mağarada kim olduğu ve cinsiyeti belli olmayan bir mezar bulunmaktadır. Mezar 4,5 m. uzunluğunda 3 m. genişliğindedir. Eskiden daha çok ziyaret edilen bu mağara, her hangi bir hastalığı bulunanlar, cin çarpması geçirenler, başında ve gözünde ağrı hissedenler tarafından ziyaret edilmektedir. Orayı ziyaret edenler yanlarına aldıkları horoz, tavuk, hindi veya kazı kurban keserek orada yerler, sonunda da dilek ve isteklerini bildirerek ayrılırlar.[62]

Bunların dışında yağmur duası için çıkıldığından ilk ve sonbahar aylarında hem piknik hem de niyetine taş tutturmak amacıyla oraya gidenlerin olduğundan bahsedilmektedir.

Bazı köylülere göre ise burası Ermeniler tarafından oyularak bu hale getirilmiştir.

h-Ziyaret Mağarası:

Mancılık köyünün takriben yedi-sekiz yüz metre doğu tarafına düşmektedir. Mağaranın içerisinde üç bölme vardır. Bölge insanı, Rum kilisesinin yıktırılıp harabe haline gelmesiyle "Şemmas Pir"'in ruhunun o kiliseyi terk edip bu mağaraya geldiğine inanmaktadır. Bu inanç çevre köylüler tarafından burasının kutsallaştırılmasına sebep olmuştur.

Elde ettiğimiz bilgilere göre, bu mağara eskiden daha çok Ermeni kökenli vatandşlar tarafından ziyaret edilirmiş. Ancak Müslümanların da ziyaret ettikleri olurmuş. Cumhuriyet döneminde bölgede Ermeni nüfusun gittikçe azalması sonucu, bu mağara sadece Müslümanların gidip geldiği bir ziyaret yeri haline gelmiştir.[63]

Başta Mancılık köyü olmak üzere bu ziyaret yerini bilen çevre köylüler şu amaçlar için ziyaret etmektedirler:

1. Zaruk Durna isimli (Ermeni menşeli) kadından aldığımız bilgiye göre "Şemmaz Pir"'i ziyaret eden herkes orada şifa bulmuştur. Öyle ki oraya yürüyerek gelemeyip kağnı ve araba ile getirilen nice hastalar belirli ölçüde şifa bulup fayda görmüşlerdir.

2. Felç geçiren, dili tutulan ve ağzi eğilen hastalar bu mağaraya gelerek "Şemmaz Pir"'in ruhundan yardım isterler.

---

61 Ali Karslı, **Yeşilkale Köyü**, 1943 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Zeynep Yıldırım, **Yeşilkale Köyü**, 1948 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

62 Vahit Kama, **Yarhisar Köyü**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

63 Zaruk Durna, **Kangal Merkez**, 1926 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Durmuş Ağbaba, **Mancılık Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Fadime Tepegöz, **Kangal Merkez**, 1328 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

3. Çocuğu olmayan veya olup da sütü gelmeyenler bu mağarayı ziyaret ederek mağaranın içinden bir iki avuç toprak alıp bal ile karıştırırlar. Aç karnına olmak üzere yirmi bir gün bu karışımdan yalarlar.

4. Herhangi bir dilek ve isteği olanlar, dileklerinin yerine gelmesi için bu mağaraya gelerek mağarada bulunan küçük yassı taşları büyük taşlara tutturmaya çalışırlar. Bu taşlar yapışırsa dileğin kabul edildiğine inanılır.

ı-Koçandağı Ziyareti:

Kızıldikme köyünün batı tarafında ve köye göre yedi-sekiz yüz metre yükseklikte bir dağdır. Tam karşısında "küçük ziyaret" diye adlandırılan bir dağ daha vardır. Köy bu iki dağ arasına yerleşmiştir. Koçandağı ziyaret yeri, **Koçan** adındaki bir şahıstan kaldığı rivayet edilmektedir. Menkıbeye göre, bu dağın eteğinde evi olan "Koçan", çobanlık yaparak geçimini sağlarmış. Dağın eteğindeki çeşmenin adı da buradan gelmektedir. Köylülere göre bu çeşme çok eskiden beri Koçan pınarı olarak bilinmektedir.

Gerek Koçandağı ziyareti, gerekse karşısındaki küçük ziyaretin bölge insanınca kutsal kabul edilip ziyaret edilir hale gelmesinin iki nedeni vardır:

Birincisi, genellikle Perşembe akşamları, bayram ve kandil gecelerinde Koçan dağının köye bakan yamacında bir ışığın ve ateşin yandığı, bu ışığı takip etmek isteyen köylülerin de buna bir türlü yetişemedikleri inancının yaygın olmasıdır.

Diğer bir sebep de şu şekilde açıklanmaktadır. Köylülere göre yıllardır bu köyde katillik olmamıştır. Bunun sebebi de bu iki ziyaret yerinin ortasında bulunmasıdır. Köylüler, köyde büyük kavga olduğu zaman bu ziyaret yerlerinde var olduğu düşünülen şahısların araya girdiğine inanmaktadırlar. Olmadığına inananlar varsa da çoğunluğun inancına göre bu ziyaretlerde birer "yatır" bulunmaktadır. Hatta bu yatırlar kardeştirler. Ancak bu yatırların yerleri belli değildir. Kavga halinde bu yatırların ruhlarının insanları sakinleştirdiğine ve atılan kurşunlara göğüslerini gerdiklerine inanılmaktadır.[64]

Diğer ziyaret yerlerinde olduğu gibi havalar kurak gittiği zaman yağmur duası için Koçandağı'na çıkıldığı ve kurbanlar kesilip dualar yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca çocuğu olmayan kadınların, kısmeti kapalı olan genç kızların önce Koçandağı ziyaretine sonra da küçük ziyarete gittikleri ve oraya gidenlerin birer mum yakarak taş tutturdukları, taşlar tutarsa dileklerinin kabul olduğu şeklinde rivayetler vardır.

i-Üçgöz Mağarası:

Yarhisar köyüne yaklaşık bir kilo metre uzaklıkta, Uzunpınar yolu üzerinde (boğaz mevkiinde) bulunmaktadır. Girişi üç göz, çıkışı bir göz olan bu mağarada bol miktarda "yarasa kuşu" bulunur.

Köyün ismini bu kuşlardan veya sıra sıra hisar gibi dizilmiş kayalardan aldığı belirtilmektedir. Burası köylülerce ziyaret olarak bilinir. Eskiden bu mağaraya, dilek tutmak, mal mülk sahibi olmak, dilek için taş yapıştırmak ve oradaki taşlardan vücuda sürmek için gidildiği ancak günümüzde bu adetlerin büyük ölçüde terk edildiği zikredilmektedir.

---

[64] Şakir Doymuş, **Kızıldikme Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Bahattin Doymuş, **Kızıldikme Köyü**, 1950 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

j-Şemmas Pir:

Anadolu'da halk kültürü ile ilgili çeşitli gelenekler vardır. Bunların büyük çoğunluğunu Türk-İslam kültürü kapsamında değerlendirmek gerekir. Ancak öyleleri de vardır ki, Anadolu'daki İslam öncesi kültürlerden kaynaklanmış ve İslam damgası ile değişikliklere uğrayarak varlığını korumaya devam etmiştir. **Şemmas** geleneği bunlardan biri olarak kabul edilebilir. Bu geleneği **Pir Şemmas, Baba Şemmas, Şemmas Dede** gibi adlarla anılan ve kökeni hakkında fazla bir şey bilinmeyen bir yatıra, çeşitli amaç ve dileklerle adakta bulunulması şeklinde tanımlamak mümkündür.[65]

Anadolu'nun bazı bölgelerinde rastladığımız bu yatıra ait türbeler, genelde Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen yerlerdir. Daha sonraları Müslüman Türkler buralarda yatan kimseleri İslam ermişi olarak benimsemişler veya Müslüman bir evliya olarak kabul etmişler ve sıkıntılı durumlarda onların ruhaniyetinden medet ummuşlardır.[66]

Şemmas Pir'e ait olduğuna inanılan ziyaret yerleri Kangal'a bağlı Akçakale köyündekinden başka, Divriği'ye bağlı Duruköy köyünde[67], Çorum'un Alaca ilçesinde[68], Aksaray'ın Mamasun köyünde[69] (Mamas Baba) ve Kayseri'nin Bünyan ilçesinde[70] bulunmaktadır.

Genel olarak Şemmas Pir'in İslam dünyası ile ilgisinin Battal Gazi zamanında belirginleştiğine inanılmaktadır. Öyle ki, Aksaray ilinin Mamasun köyündeki kayaya oyulmuş **Pir Şemmas** mezarı, İslami usullere göre yapılmıştır. Yani başı batıya doğrudur. Kemiklerin bulunduğu yere de sonradan geyik boynuzları konmuş ve dilek namazı kılınması için kıbleye yönelik mihrap yapılmıştır.[71]

Anadolu'daki **Şemmas** geleneği hakkında bu kadar bilgi verdikten sonra şimdi Kangal'da bulunan **Şemmas Pir** adlı ziyaret yerini tanıtmaya çalışalım.

Akçakale köyünün yaklaşık üç yüz metre batı tarafında yer alır. Burasının mağaradan yapılma bir kilise olduğu hakkındaki rivayetler ağırlık basmaktadır. Akçakalelilerin burayı mağara diye isimlendirirken bazıları da kale diye isimlendirmektedirler.

Yerden yüksekliği 25-30 m. civarında olan ve Şemmas Pir diye adlandırılan bu mağaranın doğusunda Battal Gazi'nin zindanı vardır. Normal olarak mağaraya

---

65 Ali Rıza Önder, "*Anadolu'nun bazı yörelerinde Şemmas Geleneği*". **IV. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri**, C.IV, Ankara, 1992, s. 197

66 F. W. Hasluck, M. A, **Christianity and Islam Under the Sultans**, (Edited by: Margaret M. Hasluck), (Octagon books), New York, 1973, s. 573

67 Divriği ilçesindeki en önemli ziyaret yerlerinden birisidir. Burada hem Hüseyin Gazi'ye hem de Seyid Battal Gazi'ye yardım eden ulu bir zat olarak bilinir. Onun tarihi kişiliği ve hayatı Battal namelerden öğrenilmektedir. (Geniş bilgi için bkz: Necati Demir-Kutlu Özen, **Abdulvahab Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları**, Sivas, 1996, s. 129-139)

68 Çorum Alaca'daki Şemmas Pir ziyaret yeri için bkz: Hikmet Tanyu, **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**, Ankara, 1967, s. 90; Demir-Özen, **a.g.e**, s. 139-140

69 Aksaray'da bulunan Şemmas yatırı (Mamas Baba) için bkz: Önder, **a. g. m**, s. 198; Demir-Özen, **a. g. e**, s. 140-141

70 Kayseri'nin Bünyan ilçesindeki Şemmas Pir Tepesi için bkz: Demir-Özen, **a.g.e**, s. 141

71 Önder, **a.g.m**, s. 197

çıkmak çok zordur. Eskiden (Ermeniler döneminde) katran ağacından yapılma bir merdivenle çıkılırmış.

Köylülerden aldığımız bilgiye göre mağaranın içerisinde Hz. İsa ve Hz. Meryem'e ait oyma resimler varmış. Hz. İsa'nın burada dünyaya geldiğine dair inanç, mağarayı bölge insanı nezdinde kutsallaştırmıştır. Şemmas Pir, Battal Gazi'nin silah arkadaşı olarak kabul edilmektedir. Yine köylüler arasında Şemmas Pir'in ruhunun bu mağarada sürekli ibadet ve taatla meşgul olduğu inancı yaygındır.[72]

Şemmas Pir'e çocuğu olmayan kadınlar, çocuk sahibi olabilmek için oraya giderek dua ederler. Ayrıca herhangi bir yerinde cilt hastalığı olanlar özellikle bahar aylarının Çarşamba günleri bu mağarayı ziyaret ederler. Ziyaret esnasında oradan aldıkları toprağı rahatsız oldukları uzuvlara sürerler.

k-Etyemez Dağı:

Etyemez köyünün yaklaşık üç kilo metre doğusunda olup yüksekliği yedi yüz metre civarındadır. Köylüler arasında Etyemez Baba'nın Kore, Kıbrıs ve Körfez savaşlarında bu dağın tepesinden düşman tarafına top gülleleri attığı inancı yaygındır. Bu inanç, bölgedeki insanlar nezdinde bu dağı kutsallaştırıp bir ziyaret yeri haline getirmiştir.[73]

Bu ziyaret yerine sadece yağmur duası için çıkılmaktadır. Yağmur duasına çıkılmadan önce Etyemez Baba'nın mezarı ziyaret edilir, daha sonra dağa çıkılarak kurban kesilip dua ve niyazda bulunulur.

SONUÇ

Kangal ve çevresinde odaklaşıp kutsalın sembolik tezahür biçimlerinden biri olarak kendini gösteren ve bu nedenle de mübarek kabul edilerek belli usul ve amaçlarla ziyaret edilen yerleri ve bunlara bağlı inanç ve uygulamaları fenomenolojik metoddan da faydalanarak yazmaya çalıştığımız bu makale, bize araştırma alanımızda ziyaret fenomeninin zengin bir tezahür çeşitliliğine sahip olduğunu göstermiştir.

Araştırmamız, fenomenin araştırma alanımızın dini, toplumsal, psikolojik ve kültürel yaşantısıyla nasıl bütünleştiğini ortaya koymuştur. Nitekim bu bütünleşme araştırma alanımızın ait olduğu global Türk toplumunun ve hatta bütün Türk ve İslam dünyasının kültürü, tarihi ve özellikle dini kültürünün derinlere uzanan boyutlarında da kendini göstermekte, hatta bir ölçüde komşu ve yan kültürler ve dinlerle de ilgili görünmektedir.

---

72 Zaruk Durna, **Kangal Merkez**, 1926 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Kamil Erciyes, **Akçakale Köyü**, 1935 Doğumlu, Okur-Yazar; Veysel Çıtak, **Akçakale Köyü**, 1950 Doğumlu Okur-Yazar.

73 Reşit Kuzu, **Etyemez Köyü**, 1944 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

KAYNAKÇA

ACUN, Hakkı, "*Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerin Listesi Ve Turistik Değerleri*", **Vakıflar Dergisi**, sa:20, Ankara, 1988

ASLANOĞLU, İbrahim, "*Bir XVI. Yüzyıl Şairi SAMUT*", **Sivas Folkloru**, VI/69, Sivas, 1978.

___________, **Her Yönden Sivas**, Sivas, 1979

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Temettuat Defteri, 13793

ÇEVİK, Recep, **Kangal**, Sivas, 1996

ÇOBANOĞLU, Özkul, "*Türk Kültür Tarihinde Su Kültü*", **Türk Kültürü**, sa:361, Mayıs, 1993

DEMİR, Necati-Özen, Kutlu, **Abdulvahap Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları**, Sivas, 1996

DENİZLİ, Hikmet, **Sivas Tarihi ve Anıtları**, Sivas, 1998

DOĞAN, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1988

GÖKBEL, Ahmet, "*Anadoluda Yaşayan Halk İnançlarından Çaput Bağlama ve Nazar*", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa:1, Sivas, 1996

__________, "*Varsak Türkmenlerin'de Yer-Su İnancınınİzleri*", **Dinler Tarihi Araştırmaları**, I, (Sempozyum 08-09 Kasım, 1996, Ankara), Ankara, 1998

GÜNAY, Ünver-H.Güngör-Ş.Kuzgun-H.Sayım-V.Taştan, **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri, 1996

HASLUCK, F.W, M.A, **Christianity and Islam Under the Sultans**, (Edited by Margaret M. Hasluck), New York, 1973

İNAN, Abdülkadir, **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul, 1976

__________, **Makaleler ve İncelemeler**, I-II, Ankara, 1987

__________, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara, 1986

KALAFAT, Yaşar, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara, 1990

KAŞGARLI MAHMUT, **Dîvanü Lügat-it-Türk**, III, (çev: Besim Atalay), Ankara, 1992

KAYA, Doğan, **Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsati** (Cum. Ün. yay), Sivas, 1994

MAHİROĞULLARI, Adnan, **Dünden Bugüne Zara**, Sivas, 1996

ÖNDER, Ali Rıza, "*Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Şemmas Geleneği*", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri**, C.IV, Ankara, 1992

ÖZEN, Kutlu, **Divriği Evliyaları**, Sivas, 1997

__________, **Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri**, Sivas, 1996

__________, "*Sivas Yöresinde Adak Yerleri*", **Revak 95**, Sivas, 1995

Sivas Vilayeti Salnamesi, 1302

TANYU, Hikmet, **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**, Ankara, 1967

________, **Türkler'de Taşla İlgili İnançlar**, Ankara, 1987

TURAN, Osman, **Selçuklular ve İslamiyet**, İstanbul, 1993

ÜNALAN, Sıddık, **XX. Yüzyıl Sivas Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, (Basılmamış Doktara Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Malatya, 1997

YASAK, İbrahim, **Sivas İli**, Sivas, 1992

YASAK, İbrahim-Kaleli Ahmet, **Dünden Bugüne Sivas İli**, Sivas, 1986